

3. Жаліло Я. А., Покришца Д. С. економічні засади державного суверенітету в глобалізованому світі // Стратегічні пріоритети. — 2011. — №. 2. — С. 73—83.

4. Сучасна економічна динаміка в контексті парадигми економічного розвитку Й. А. Шумпетера: Матеріали XX міжнародної науково-практичної конференції (14—15 жовтня 2011 р.). — Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. — 336 с.

5. Практический семинар для высшего руководства регионов Украины. Кластерный подход к региональному экономическому развитию в Украине (27.04.2010) // [Електронний ресурс]. — Режим доступу:

http://www.feg.org.ua/ru/cms/projects/development_of_regions/seminar_pr

Стаття подана до редакції 17.10.2011

УДК 338.332.12:330:341

С. М. Грiневська, канд. екон. наук,
старш. наук. співроб.,
Інститут економіки промисловості НАН України

КРЕАТИВНИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ — САМОРОЗВИТОК ЇЇ РЕГІОНІВ

АНОТАЦІЯ. Розкрито науково-теоретичні питання державного регулювання процесами саморозвитку регіонів. Запропоновано напрями удосконалення концептуального забезпечення процесів соціально-економічного саморозвитку регіонів.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: саморозвиток регіону, державне регулювання соціально-економічного саморозвитку регіонів.

АННОТАЦИЯ. Раскрыты научно-теоретические вопросы государственного регулирования процессами саморазвития регионов. Предложены направления совершенствования концептуального обеспечения процессов социально-экономического саморазвития регионов.

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА: саморазвитие региона, государственное регулирование социально-экономического саморазвития регионов.

ANNOTATION. The theoretical and scientifically methodical questions of government control of Economic Self- development territory. Directions of improvement of the conceptual providing of Economic and Social self development of a state Region territory/

KEY WORDS: Self regulation, Economic Self- development territory, Economic and Social self development of a state Region territory.

Вирішення проблем регіонального управління соціально-економічним розвитком регіонів є значимим і пріоритетним у сучасних умовах, коли Україна прагне активно прилучатись до сучасних соціально-економічних процесів. Економічна криза посилила проблеми в соціальній та економічній сферах, як на державному так і на регіональному рівні. Динаміка національного ВВП і ВРП у реальному вимірі показує тенденцію до зменшення. Одним з чинників зниження динаміки зростання є збереження традиційної соціально-економічної моделі розвитку.

Дослідження проблем формування принципів саморозвитку регіонів є своєчасним і актуальним, особливо сьогодні, коли на вищому державному рівні декларуються настанови щодо вироблення власної національної стратегії модернізації, вживання стратегічного планування, вміння концентрувати всі ресурси і створювати власні резерви, формувати внутрішній ринок регіону. Наукове співтовариство активно досліджує питання про присутність України в різних моделях регіональної економічної інтеграції — створенні власного ємного внутрішнього ринку, в якому розвиватиметься власна стратегія розвитку, поєднувати конкурентні переваги із принципами саморозвитку, при умові обов'язкового державного регулювання.

Метою статті є дослідження концептуальних засад процесів саморозвитку регіону та визначення пріоритетних напрямів державної регіональної політики в соціальній та економічній сфері щодо створення умов для саморозвитку регіонів, шляхом ефективного використання всіх наявних ресурсів для забезпечення процесів модернізації.

Завадою ефективному управлінню регіональним розвитком в Україні, і зокрема соціально-економічним саморозвитком регіону, є недостатньо розроблені теоретико-методологічні принципи визначення процесів саморозвитку регіону. Ф. Енгельс вважав, що «те субъекты экономической и социальной деятельности, которые на данном этапе не смогут сформулировать идеи и стратегические проекты собственного развития в глобальной среде, окажутся поставщиками ресурсов для осуществления чужих проектов» [5]. Головним при розробці нової парадигми саморозвитку мають бути концепція, методологія, економічне обґрунтування інститутів, організаційних механізмів і інструментів реалізації пріоритетних цілей щодо створення регіонів України, які здатні стабільно розвиватись для забезпечення креативної моделі розвитку економіки. Пріоритет цілі найбільш актуальним є для регіонального рівня, оскільки ретельне визначення мети на локальному

рівні забезпечує раціональний напрям дій, економне використання потенціалу, потужностей, засобів і ресурсів конкретного регіону.

У зв'язку з цим, актуальним є дослідження проблем саморозвитку регіону в соціально-економічній сфері шляхом розробки концептуальних, науково методичних і правових основ соціально-економічного саморозвитку, що забезпечить реальні процеси соціальної орієнтації економіки, створить умови і можливості формування і накопичення людського капіталу і його ефективного використання, удосконалив діяльність органів управління відносно формування і реалізації стратегій соціально-економічного розвитку, створить умови для модернізації національної економіки. Для виявлення позитивних та негативних чинників саморозвитку регіону є необхідним розгляд і систематизація сутності, умов, потенціалу саморозвитку регіону для того, щоб концепція саморозвитку стала невід'ємним елементом управлінської діяльності регіональної влади.

Теорія саморозвитку регіонів активно розвивається, є тенденції формування методології оцінки потенціалу саморозвитку територій, що в перспективі сприятиме розвитку всіх сфер діяльності регіону. В теперішній час у літературних джерелах є досить різні визначення саморозвитку територіальних систем. У сучасній західній регіональній науці проблеми саморозвитку територій в різних аспектах досліджують такі відомі науковці, як D. Fonahl, M. Keating, S. Lazzarini, G. Linguist, M.-P. Menzel, R. Putnam, A. Rodriguez-Posse, M. Storper, L. Hooghe, R. Walker, S. Henn, J. Hughes, G. Sasse, Ö. Sölvell, C. Gordon, P. Zimmermann-Steinhart.

Теорія регіонального саморозвитку як нового регіоналізму висвітлена в працях M. Keating, в яких проведено теоретичний та практичний аналіз європейського регіоналізму на сучасному етапі через територіальні та соціальні чинники [4]. J. Hughes, G. Sasse, C. Gordon стверджують, що європеїзація і регіоналізація ведуть до реорганізації і розпорошування державних функцій. Європеїзація стає каталізатором регіоналізації, і таким чином процеси саморозвитку ведуть до посилення розвитку регіонів [16]. У працях A. Rodriguez-Posse в аспекті саморозвитку регіону виокремлено поняття соціального кластеру (*social cluster*), як самостійного утворення на території регіону, який у повному обсязі забезпечує задоволення мінімальних потреб населення в соціальних послугах [20]. Його дослідження наголошують на тісних зв'язках між економічним зростанням і соціальними чинниками. Наукові дослідження Ö. Sölvell проводяться у цьому ж напрямі,

але з акцентом на дослідження взаємозв'язків кластерів і таких соціальних чинників, як зайнятість, продуктивність праці. Кластери визнані головною рушійною силою регіональних економік розвинених країн, перш за все з врахуванням того що на них доводиться до 50 % зайнятих в економіці (для США — більше 32 %, для Швеції — 39 %), не включаючи бюджетний сектор, а також того що продуктивність праці в кластерах вище на 44 % ніж в середньому по країні (за даними Гарвардської школи бізнесу)[18]. Аналогічні дослідження з виокремленням інноваційної складової висвітлені у працях G. Linguist, S. Protsiv, D. Fonahl, S. Henn, M.-P. Menzel [15].

Концепція регіонального простору з елементами саморозвитку представлена у працях M. Storper [22]. Концепція M. Storper, R. Walker, відноситься до сучасних динамічних моделей оптимізації розміщення промисловості в регіонах. При цьому автори важливу роль відводять дії соціально-економічних і політичних чинників. Визначається суттєве значення самостійної діяльності підприємств регіону. При оцінці дії промисловості на регіон M. Storper, R. Walker пропонують розрізняти такі етапи: локалізація — створення промислових фірм і підприємств на нових територіях; селективна субурбанізація — нарощування потужностей підприємств, розміщених у даному регіоні із довгостроковим збереженням ними конкурентоспроможності; дисперсія — просування промисловості в сусідні регіони; переміщення центрів промислового виробництва в розміщенні — перенесення виробництва при оновленні промислової структури на основі технологічних нововведень, із-за змін структури попиту або у зв'язку з еволюцією старих галузей [21].

Серед регіональних проблем у соціальній сфері в умовах європейської інтеграції R. Putnam, P. Zimmermann-Steinhart виокремлюють проблему регіональної ідентичності. Існуючі соціальні зв'язки в регіонах сприяють економічному і політичному саморозвитку регіону [19]. Це є перевагою для регіонів з глибокими культурними традиціями, соціальні зв'язки і політична участь можуть виявлятися на рівні місцевої самоврядності в регіоні, а на регіональному рівні такі соціальні зв'язки відсутні. Тому, як стверджує P. Zimmermann-Steinhart, існує необхідність формування регіональної ідентифікації [23].

Концепція саморозвитку територій (*self-regulation*) S. Lazzarini [17], наголошує на тому що апріорі не існує оптимального балансу між державним регулюванням і саморозвитком територій. Ці дві форми регулювання слід порівнювати одночасно, оцінюючи їх можливості і недоліки, варіювати баланс державного регулю-

вання та регіонального на основі конкретних умов конкретної держави та в умовах їх інституціонального середовища.

Парадигма регіонального саморозвитку з орієнтацією на повне урахування територіальних інтересів почала розроблятися російськими науковцями у 90-ті роки ХХ ст. Це було характерним для Росії, де велика увага приділялася питанням територіального госпрозрахунку, переходу регіонів на самоокупність і самофінансування. Ідеї самофінансування прирівнювалися до ідей саморозвитку. Зокрема, на думку В.Чичканова, О.Татаркіна [7], під регіональним самофінансуванням розуміється сукупність взаємовідносин, відносно забезпечення балансу питомої ваги регіонів у державних ресурсах, що поступають в їх розпорядження. О. Татаркин, С. Дорошенко [9] визначають політику підвищення якості життя, політику зовнішніх взаємодій і політику формування іміджу регіону — як інструменти до механізмів реалізації стратегії розвитку регіонів, що мають принципове значення для саморозвитку. А. Швецов [14] стверджує, що на зміну моделі централізованого планування і кон'юнктурного вкладення федеральних ресурсів у слабку економіку і соціальну сферу регіонів «должна прийти модель саморазвития регионов». Є. Аніміца [1] відзначає, що стратегія саморозвитку повинна розглядатися як стійка система довгострокової активної взаємодії регіону і макросередовища з метою забезпечення якісного саморозвитку суб'єкта на основі ефективного використання його внутрішніх ресурсів, необхідних для досягнення поставлених перспективних цілей на основі вибраних критеріїв і можливостей з врахуванням поєднання різнорівневих економічних інтересів і соціальної відповідальності. Г. Фетисов, В. Орешин [11] визначили саморозвиток регіону як процес, що охоплює економічне використання всіх ресурсів регіону, оперативне і стратегічне управління економікою регіону, дію на соціальні процеси, здійснення регіональних програм і участь в цільових регіональних програмах, регулювання міжбюджетних стосунків і участь у здійсненні реформ.

Національні фахівці та науковці теорію регіоналістики сьогодні формують з огляду різних аспектів нової парадигми — «регіонального саморозвитку на базі врахування інтересів і покладання відповідальності за розвиток регіонів на місцеві влади» [8]. Ще на початку 90-х років ХХ ст. М. Г. Чумаченко досліджував проблеми економічної самостійності регіону [12], та відзначав, що регіональна самостійність є необхідною для України, особливо у сфері розширення повноважень регіону в економічній діяльності, але при умові державного регулювання [13].

Формування теорії саморозвитку регіону має бути пріоритетним напрямом нової соціально-економічної політики держави, спрямованої на процеси модернізації. Поняття «саморозвиток» стосовно різних територіальних соціально-економічних систем є достатньо науково обґрунтованою категорією. При дослідженні процесів регулювання соціального та економічного розвитку з пріоритетністю досягнення соціальних цілей та саморозвитку регіону важливо визначити теоретичні узагальнення щодо категоріального апарату.

Саморозвиток регіону можна визначити як здатність економіки регіону в конкретних умовах забезпечувати прискорене збільшення валового регіонального продукту за рахунок власних коштів та створення в регіоні конкурентного середовища яке направлено на позитивну динаміку його розвитку, і, відповідно на підвищення якості життя населення регіону, за умови оптимального поєднання забезпечення регіонального саморегулювання та державного регулювання територіального розвитку [2]. Таким чином, механізми саморозвитку регіону мають бути вбудовані в політику державних і місцевих органів влади з виокремленням сфери спільних дій і сфери особистої компетенції, що передбачає трансформацію державної регіональної соціально-економічної політики, суть якої полягає в зміні її цілей і спрямованості [3].

Сучасний економічний стан регіонів свідчить, про ресурсну конкуренцію, в першу чергу — фінансову, коли регіони вимушені пропонувати потенційним інвесторам нові підходи до управління, ведення бізнесу, надання сучасних послуг, до інноваційного потенціалу. Таким чином, основою сучасного регіонального управління, стають інноваційні підходи до управління, відносно яких, для забезпечення процесів модернізації необхідно:

- увесь комплекс управлінських рішень щодо забезпечення регіонального саморозвитку має бути направлено на головну стратегічну ціль — підвищення якості життя населення регіону;

- застосування методів адаптивного регіонального стратегічного планування як соціально-економічного процесу, який враховує регіональні особливості та закономірності розвитку;

- розвиток як традиційних галузей регіону, так і розвиток інноваційних технологій;

- залучення громадськості до процесу стратегічного планування саморозвитку регіону, державно-приватне партнерство і взаємодія з наукою;

— реалізація на регіональному рівні пріоритетних національних проєктів, з адаптацією державної політики, програм і економічних моделей розвитку до регіональних умов;

— вироблення економічної стратегії при активній взаємодії органів державної влади, для досягнення якісного економічного зростання, як одного з найважливіших показників саморозвитку регіону;

— удосконалення міжбюджетних стосунків при розробці пріоритетних напрямів саморозвитку є інноваційним інструментом побудови ефективної регіональної економіки і пов'язано з фінансовим забезпеченням функцій органів регіональної влади.

Перспективами процесами для забезпечення модернізації регіонів є: реалізація своєї конкурентоздатної або унікальної продукції в інших регіонах із максимально можливим експортом; нарощування існуючого економічного потенціалу регіону для розвитку промислової спеціалізації регіону; регіональний резерв усього необхідного для самоорганізації свого життєзабезпечення; підтримка попиту на продукцію галузевої регіональної економічної спеціалізації регіону; посилення орієнтації на розвиток ефективних секторів економіки; активізація структурних перетворень в регіоні; розширення приватного бізнесу в регіоні; широке впровадження досягнень науки та техніки на підприємствах регіону; прискорення інтеграційних процесів регіону з іншими регіонами та із зарубіжжям; збалансований розвиток всіх територій і населених пунктів у регіоні; вдосконалення структур виробництва та споживання з врахуванням наявних ресурсів і оптимального рівня задоволення потреб населення регіону; послідовне зниження питомої ваги виробництва товарів і зростання питомої ваги сфери послуг; підвищення конкурентоспроможності економіки регіону через раціональне використання таких факторних умов, як: природні і трудові ресурси, науково-технічний і інноваційний потенціали, виробнича і соціальна інфраструктура; створення привабливого інвестиційного клімату та сприятливих умов для підприємницької діяльності, розвитку ринкової інфраструктури, розширення внутрішнього споживчого ринку регіону; пріоритетний розвиток галузей і виробництв регіону, конкурентоздатних як на внутрішньому, так і на світових ринках; експорт капіталу на основі використання конкурентних переваг регіонів через створення кластерних, корпоративних і інших інноваційних структур.

Таким чином, економічний розвиток України на сьогодні потребує нових креативних підходів до використання ресурсного потенціалу територій, удосконалення системи управління регіональним розвитком у напрямку стимулювання саморозвитку ре-

гіональних комплексів та підвищення на регіональному рівні інтересів, як у вирішенні локальних соціально-економічних проблем, так і у забезпеченні зростання національного добробуту, ці орієнтири визначені на засіданнях Ради регіонів, що пройшли 24.01 та 7.04.2011 р. під головуванням Президента України [6]. Стратегічною метою економічних перетворень, що проводяться в Україні, є модернізація економіки регіонів, що передбачає використання механізму державного регулювання для вирішення першочергових регіональних соціально-економічних проблем. Можливим шляхом вирішення проблеми створення конкурентоспроможної економіки з високим рівнем життя суспільства є застосування механізмів саморозвитку регіонів, з ефективним використанням досвіду державного, регіонального, муніципального управління, при якому виникає синергетичний ефект, що дозволить забезпечити процеси модернізації соціально-економічного розвитку певного регіону і держави в цілому.

Концепція саморозвитку регіону має бути направленою на забезпечення модернізації регіону з врахуванням реальних умов і ресурсів регіону. В рамках цієї концепції мають бути досліджено наступні положення: визначення концептуальних засад саморозвитку регіону; законодавче забезпечення соціально-економічного розвитку регіону та напрями його удосконалення; дослідження джерел саморозвитку регіону: соціально-економічний, у тому числі ресурсний і виробничий потенціал, обмеження, наявність абсолютних і відносних переваг; визначення стратегічних напрямів соціально-економічного саморозвитку регіону для забезпечення модернізації національної економіки.

Література

1. *Анимица Е. Г.* Стратегическое планирование развития территорий: сущность, основные принципы, проблемы / Е. Г. Анимица // Известия Уральского государств. экономического университета, 2005 — № 12. — С. 87—96.
2. *Гринеvsька С. М.* Соціална політика при активізації процесів саморозвитку регіонів/ С. М. Гринеvsька// Формування ринкової економіки: Зб.наук.пр. — Спец. випуск у 3-х т.: К.: КНЕУ. — 2010. — Т. 1. — С. 218—223.
3. *Гринеvsька С. М.* Стратегічне управління соціально-економічним саморозвитком регіону/ С. М. Гринеvsька // Структурні реформи і трансформації в промисловості: перспективи і пріоритети: тези доп. і повідом. міжнар. наук. — практ. конф. О. І. Амоша (відп. ред.). Донецьк. НАН України, Ін-т економіки пром-сті, 2010. — С. 198—200.

4. *Китинг М.* Новый регионализм в Западной Европе / М. Китинг / Пер. с англ. А. Смирнова. — М.: Логос, 2003. — № 6 (40). — С. 67—116.

5. *Маркс К., Энгельс Ф.* Людвиг Фейербах и конец классической немецкой философии / Ф. Энгельс // Соч. Т. 21., — М., 1966. — С. 305—306.

6. Прес-служба Президента України. Під головуванням Президента України відбулася Рада регіонів, м. Київ, 7.04.2011р. [Електронний ресурс].режим доступу:

<http://www.president.gov.ua/news/19749.html>

7. Региональная экономика:новый характер территориальных отношений /Под ред. чл-корр. АН СССР В. П. Чичканова, д.э.н. А. И. Татаркина. — М.: Экономика, 1990, — 165 с.

8. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку: Монографія / За ред. З. С. Варналія. — К. : Знання України, 2005. — 498с.

9. *Татаркин А., Дорошенко С.* Институт стратегического планирования в условиях саморазвивающихся регионов / А. Татаркин, С. Дорошенко// Общество и экономика. [Електронний ресурс]. — Режим доступу :

<http://http://finanal.ru/011-012/institut-strategicheskogo-planirovaniya-v-usloviyakh-formirovaniya-samorazvivayushchikhsya-regionov.2009>.

10. *Татаркин А. И.* Саморазвитие регионов в контексте федеративных отношений/ А. И. Татаркин, Д. А. Татаркин // Пространственная экономика, 2008. — № 4. — С. 60—70.

11. *Фетисов Г. Г.* Региональная экономика и управление: Учебник / Г. Г. Фетисов, В. П. Орешин//. — М.: ИНФРА-М, 2006. — 367 с.

12. *Чумаченко Н. Г.* Больше самостоятельности регионам/Вечерняя Одесса, 1990, 21 апреля; Чумаченко Н.Г. Экономическая самостоятельность региона/Донбасс,1993. — 19 ноября

13. *Чумаченко Н. Г.* Очерки по экономике региона. Сост. Б. М. Биренберг, Л. Г. Червова, Л. М. Кузьменко. — К.: Наукова думка,1995. — С. 221.

14. *Швецов А. Н.* Новая европейская региональная политика: принципиальные особенности/ А. Н. Швецов //Проблемный анализ и государственно-управленческое проектирование. Научный журнал. — 2009 — № 2. — Том 2. — С. 50.

15. *Fonahl D., Henn S., Menzel M.-P.* *Emerging Clusters.* Theoretical, Empirical and Political Perspectives on the Initial Stage of Cluster Evolution. UK, 2010. — P. 384.

16. *Hughes J., Sasse G. and Gordon C.* 2001—2004. The Regional Deficit in Eastward Enlargement of the European Union: Top Down Policies and Bottom Up Reactions, ERSC Working Papers 29/01, Sussex European Institute.[Електронний ресурс]. — Режим доступу:

[http://\(www.one-europe.ac.uk\)](http://(www.one-europe.ac.uk)).

17. *Lazzarini Sergio G., Pedro C.* 2001. Governmental versus Self-regulation of Derivative Markets: examining the US and Brazilian Experience // *Journal of Economics and Business*. No: 53: 185—207.

18. *Ö. Sölvell. Clusters: Balancing evolutionary and constructive forces.* Second edition. Deshung. 2009, 136 p.

19. *Putnam R. D.* Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy. Princeton: Princeton University Press. 1993. — p. 152—176.

20. *Rodriguez-Pose A. & Ezcurra R.* Is fiscal decentralization harmful for economic growth? Evidence from the OECD countries // *Journal of Economic Geography*, Oxford University Press, — 2011 vol. 11(4), July, p. 619—643.

21. *Storper M., Walker R.* The Capitalist Imperative by. Key Texts in Human Geography. 1 ed. London: Sage; 2008. — p. 145—152.

22. *Storper Michael.* Agglomeration. Trade, And Spatial Development: Bringing Dynamics Back In./ *Journal of Regional Science*, Wiley Blackwell, 2010. — vol. 50(1), p. 313—342.

23. *Zimmermann-Steinhart P.* Creating regional identities? Theoretical considerations. ECPR Joint Sessions of Workshops, Granada 14—19 April, 2005. — P. 2—14 (Societal Regionalism in Western and Eastern Europe).

Стаття подана до редакції 13.10.2011

УДК 352.07:353.2

О. М. Гуриненко, аспір.,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
генеральний директор ТОВ «Сіверщина-Інвест»

МОДЕЛЬ КОНЦЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ МОДЕРНІЗАЦІЇ СТОЛИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто питання концесійної діяльності як форми міжнародного економічного співробітництва у контексті модернізації інфраструктури. Дано визначення концесії як однієї з форм державно-приватного партнерства, розглянуто модель запровадження концесійного механізму в м. Києві та перспективні напрямки здійснення концесійної діяльності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: економічна інтеграція, міжнародне економічне співробітництво, інвестиційна діяльність, концесії, державно-приватне партнерство, концесійний договір, концепція впровадження концесійної діяльності.

АННОТАЦИЯ. В статье рассмотрены вопросы конфессиональной деятельности как формы международного экономического сотруд-